

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Вирішення корпоративних конфліктів: актуальна практика Верховного Суду

Ганна Вронська

суддя Верховного Суду

- ✓ У вирішенні спорів за позовами учасників ТОВ про спонукання товариства провести аудиторську перевірку діяльності та звітності товариства належить враховувати, що передбачене право учасників **спрямоване на контроль діяльності виконавчого органу**, а тому, як і право на отримання інформації про діяльність товариства, є **складовою права на управління товариством** у передбаченому законом і установчими документами порядку.

- ✓ Право учасника (акціонера) товариства звернутись з вимогою про проведення аудиторської перевірки річної фінансової звітності товариства **не залежить ні від бажання самого товариства** (його посадових осіб) проводити чи не проводити перевірку, **ні від доцільності чи відсутності доцільності проведення такої перевірки, наявності вже проведених перевірок**, натомість, обов'язок товариства забезпечити аудитору можливість проведення перевірки виникає в силу прямої вказівки закону.

Правовий висновок

Правовий висновок щодо того, чи має право учасник, який замовив проведення аудиторської перевірки, вимагати надання документів як йому, так і аудитору.

- ✓ Статті 41 (право вимагати аудиторської перевірки) та 43 (право на одержання інформації про діяльність товариства) Закону "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" розташовані у главі IV цього Закону ("Управління товариством").
- ✓ Отже, позивач, як учасник Товариства, реалізуючи своє право на управління Товариством, мав право вимагати від нього як проведення аудиторської перевірки його діяльності, так і надання Товариством документів.

Мета аудиту

Чи має значення, з якою метою замовляє учасник аудит?

- ✓ Доводи скаржника, що позивач мав на меті не проведення аудиту фінансової звітності Товариства, а отримання незаконних переваг в корпоративному конфлікті учасників шляхом проведення непередбаченого Законом "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" аудиту "фінансово-господарської діяльності" ВС відхиляє.
- ✓ Товариство жодним чином не обґрунтовує, у чому полягають чи можуть полягати незаконні переваги позивача, які він отримав чи може отримати за наслідком проведення аудиту Товариства, учасником якого з часткою у статутному капіталі в розмірі 50% він є.
- ✓ Товариство не обґрунтовує також те, яким чином проведення такого аудиту (нехай навіть з метою, про яку зазначає) стосується саме його прав чи інтересів. Наслідком отримання певних незаконних переваг у корпоративному спорі може бути порушення права чи інтересу іншого учасника (учасників) Товариства, проте не самого Товариства.

Конфлікти, що виникають під час збільшення
статутного капіталу ТОВ

Нове рішення щодо збільшення статутного капіталу ТОВ

- ✓ Статутом відповідача-1 або нормами чинного законодавства України **не заборонено** загальним зборам учасників товариства приймати рішення про встановлення нових (інших) строків, розміру, форми і порядку внесення учасниками додаткових вкладів до статутного капіталу товариства порівняно з тими, які були визначені раніше.
- ✓ Право на внесення додаткового вкладу за іншого учасника товариства в процедурі збільшення статутного капіталу виникає лише після повного внесення таким учасником власного додаткового вкладу, визначеного рішенням загальних зборів товариства для цього учасника протягом визначеного строку.
- ✓ У строк, визначений рішенням загальних зборів учасників ТОВ, додаткові вклади на збільшення статутного капіталу ТОВ не були внесені жодним з учасників, зокрема і позивачем.
- ✓ Отже, оскільки рішення від 29.05.2013 не було реалізоване, а тому право на внесення додаткового вкладу замість учасника (учасників), що не внесли чи не повністю внесли такий вклад у визначений загальними зборами строк на момент прийняття оскаржуваного рішення у позивача не виникло, відтак Суд вважає, що його корпоративні права цим рішенням не були порушені.

Захист порушених прав учасників під час збільшення статутного капіталу ТОВ

- ✓ Рішенням загальних зборів учасників було затверджено **збільшення статутного капіталу товариства за рахунок лише одного учасника** товариства та новий розмір часток учасників товариства, внаслідок чого частка позивачки у статутному капіталі товариства зменшилась у відсотковому відношенні з 25% до 24,04%, при цьому позивачка не була належним чином повідомлена про час, місце проведення зборів, не брала участі на такому засіданні та **була позбавлена можливості зробити додатковий вклад** у межах суми збільшення статутного капіталу пропорційно до її частки у статутному капіталі, суди дійшли законного та обґрунтованого висновку, що таке рішення слід визнати недійсним, оскільки воно порушує корпоративні права позивачки та вимоги ст. 18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" щодо порядку збільшення статутного капіталу за рахунок додаткових вкладів.

Захист порушених прав учасників під час збільшення статутного капіталу ТОВ

- ✓ Мало місце збільшення статутного капіталу **за рахунок додаткових вкладів лише двох учасників**, без врахування на засадах пропорційності часток інших двох учасників, зокрема позивача, з відповідним перерозподілом в подальшому часток всіх учасників товариства, що **призвело до зменшення частки позивачки з 1,85% до 0,26%**. Це свідчить про невідповідність таких рішень загальних зборів нормам законодавства (чинного на момент існування спірних правовідносин), принципу верховенства права та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та відповідно про порушення прав та законних інтересів учасника товариства.

Конфлікти під час розподілу прибутку

«Правомірні (законні) очікування»

- ✓ У межах вироблених ЄСПЛ підходів до тлумачення поняття "майно", а саме в контексті ст.1 Першого протоколу до Конвенції, це поняття охоплює як "наявне майно", так і активи, включаючи право вимоги, з посиланням на які заявник може стверджувати, що він має принаймні законні очікування щодо ефективного здійснення свого "права власності".
- ✓ Статтю 1 Першого протоколу Конвенції можна застосовувати для захисту "правомірних (законних) очікувань" щодо певного стану речей (у майбутньому), оскільки їх можна вважати складовою частиною власності.
- ✓ Отже, сплата акціонеру дивідендів, щодо виплати яких було прийнято рішення загальними зборами товариства, надає акціонеру, на користь якого таке рішення прийняте, "законне очікування", що йому будуть такі дивіденди виплачені. **Невиплата товариством таких дивідендів акціонеру прирівнюється до порушення права останнього на мирне володіння майном** (рішення ЄСПЛ у справах "Брумареску проти Румунії" (п.74), "Пономарьов проти України" (п.43), "Агрокомплекс проти України" (п.166)).

Конфлікти, пов'язані з виходом (виключенням)
учасника зі складу юридичної особи

Вихід учасника з часткою 50% і більше

- ✓ З аналізу ч.2-5 ст.24 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», ч.5 ст.17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» вбачається, що у разі, коли частка у статутному капіталі товариства становить 50 або більше відсотків, учасник може вийти з товариства лише за згодою інших учасників. Зокрема для здійснення державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу у випадку виходу одного з учасників товариства, якому належить 50 і більше відсотків, іншим **учасникам необхідно надати згоду на вихід**, справжність підписів на якій повинна засвідчуватися нотаріально.
- ✓ За таких обставин, відсутні підстави для задоволення позову про зобов'язання ТОВ провести державну реєстрацію змін у статуті ТОВ у зв'язку із виходом позивачки зі складу учасників товариства на підставі заяви про вихід учасника від 31.07.2019, оскільки відсутня згода іншого учасника, а **надання такої згоди є правом, а не обов'язком учасника**.

Виключення учасника – рішення загальних зборів учасників

- ✓ У Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» **МОЖЛИВІСТЬ виключення учасника із ТОВ обмежується такими випадками**: 1) учасник товариства не вніс вклад для погашення заборгованості протягом наданого додаткового строку (п.1 ч.2 ст.15); 2) у разі смерті, оголошення судом безвісно відсутнім або померлим учасника - фізичної особи чи припинення учасника - юридичної особи, частка якого у статутному капіталі товариства становить менше 50%, та якщо протягом року з дня закінчення строку для прийняття спадщини, встановленого законодавством, спадкоємці (правонаступники) такого учасника не подали заяву про вступ до товариства відповідно до закону (ч.2 ст.23).
- ✓ Отже, **виключення учасника можливе за умови дотримання таких вимог**: 1) наявність визначених законом підстав (прострочення внесення вкладу, неподання заяви про вступ до товариства спадкоємцями чи правонаступниками); 2) прийняття рішення про виключення здійснюється лише вищим органом товариства – загальними зборами учасників (ч.2 ст.30).
- ✓ З огляду на те, що законом передбачені вимоги та підстави для виключення учасника зі складу товариства, а також те, що прийняття такого рішення є виключною компетенцією загальних зборів, **учасник товариства не має права вимагати в судовому порядку зобов'язати товариство виключити його зі складу учасників та провести державну реєстрацію змін до відомостей в ЄДРЮОФОПГФ**.

Виключення учасника з ТОВ

- ✓ Визначений ст. 15 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" правовий механізм виключення учасника товариства, який має заборгованість із внесення вкладу, може бути застосований **виключено у випадку прострочення внесення вкладу чи його частини учасником, що взяв участь у створенні товариства.**

Відповідальність за невнесення додаткового вкладу

- ✓ За змістом ст.18 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» **не передбачено такого виду корпоративної відповідальності** за невиконання (неналежне виконання) учасником свого обов'язку із внесення додаткового вкладу до статутного капіталу товариства **як виключення** учасника з товариства. Натомість ця стаття визначає, які рішення мають прийняти загальні збори учасників товариства після спливу строку для внесення додаткових вкладів.
- ✓ Вирішення питань, пов'язаних із внесенням/невнесенням учасником товариства свого додаткового вкладу, закон відносить до виключної компетенції загальних зборів.

Вартість частини майна товариства, належна до сплати учаснику

- ✓ Вартість частини майна товариства, належна до сплати учаснику, що вийшов (виключений) з товариства, повинна визначатися з розрахунку **вартості усього майна, яке належить товариству**, в тому числі основних засобів, нематеріальних активів, оборотних активів, майна невиробничого призначення тощо **з урахуванням майнових зобов'язань** товариства. При цьому за наявності спору між учасником товариства та самою юридичною особою щодо визначення вартості майна останньої, учасник товариства **має право вимагати проведення з ним розрахунків на підставі дійсної вартості чистих активів товариства**, а не на підставі вартості, за якою майно обліковується у товаристві. Взяття майна на облік за певною вартістю є односторонньою вольовою дією товариства, яка не може бути беззаперечним доказом дійсної вартості майна. Сторони можуть доводити дійсну вартість майна будь-якими належними доказами.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Дякую за увагу!

